

andet, end et reent Pengepørgsmaal, som her er tilføede; thi, mine Herrer! der kan være Meget, som gjør, at Manden ønsker at boe netop paa den Eiendom, at boe netop under de Forhold, som denne Eiendoms Beliggenhed medfører; der kan være Grunde, som gjør, at han ønsker at dyrke netop disse Jorder, der kan være mange Minder som knytte sig dertil, mange Smaating, om hviis Interesse for Eieren, ingen Fremmed kan gjøre sig nogen Ahnelse, og som slet ikke kunne komme i Betragtning under eller blive Gjenstand for en Taxation. Naar Eieren derimod aldeles ikke selv kan bruge Eiendommen, saa er der allerede mindre Betænkelse derved, thi allerede derved bliver Forholdet meget mere et reent Pengeforhold, end om han selv kunde bruge Jorden. Det, der altsaa, med Hensyn til Fæstegodset, meget formindsker det Betænkelse ved at lade Expropriationen komme til Anvendelse, er; at Godseieren under ingen Omstændigheder selv kan bruge Bøndergaardene, og at der her i langt mindre Grad end ved mangfoldige andre Expropriationer kan være Tale om hele dette Kjærlighedsforhold, om jeg saa maa sige, mellem Eier og Eiendom, som let ubvikler sig der, hvor Eieren selv kan bruge og bruger Eiendommen. Eieren har vel i Fæsteforholdet et Dieblik Følelsen af, at han virkelig er Eier, nemlig i det Dieblik, Gaarden er fæstet dig; da er det, han føler sin Frihed, sin Raadighed til at overlade Gaarden til hvem han vil, skjøndt han ogsaa i den Henseende er underkastet ikke uvæsentlige Indskrænkninger ved Sædvanens Magt, men hvor kortvarig er dog ikke denne Eiers Følelse, hvor hurtig gaaer den ikke tabt og afløses af et Forhold, der for ham væsentligt er et Pengeforhold? Men hertil kommer, at der er langt mindre Betænkelse ved at anvende Expropriation, naar den Eiendom, med Hensyn til hvilken den skal komme til Anvendelse, er underkastet betydelige Indskrænkninger; thi jo friere og behageligere Eiendommen overhovedet i og for sig kan være, desto større Betænkelse er der ved Expropriationens Anvendelse, jo ubehageligere, jo mere indskrænket derimod Eiendommen er, desto mindre er Betænkelsen ved Expropriationen. Nu vil vistnok Ingen nægte — og det ville vistnok

navnlig ikke engang selve Godseierne —, at Fæstegodset er underkastet meget betydelige Indskrænkninger, ikke alene derved, at Eieren altid maa overlade Brugen af Jorden til Andre, men ogsaa derved, at de skulle overlade den paa visse bestemte Maader, paa visse bestemte Tidsrum. Dette formindsker Friheden og med det Samme Behageligheden ved Eiendommen. Hvorofte have vi ikke hørt Klager over, at Eieren paa den ene Side skulle indstaae for Skatterne, og paa den anden Side dog havde saa ondt ved at sætte en forsømmelig Fæster fra Gaarden, naar han undlod at erlægge sine Afgifter og Skatter til rette Tid? Hertil kommer, at Behageligheden ved denne Eiendomsbestielse vistnok paa Grund af Tidsaanden og paa Grund af den hele Stemning paa mangfoldige Steder i en høi Grad er forringet. Altsaa, disse særegne Omstændigheder, ifølge hvilke Godseieren ikke er istand til selv at bruge Gaarden, i Forbindelse med alle de eksisterende Forhold, der maae forringe Behageligheden ved Bestielsen, formindsker betydeligt Betænkelsen ved her at anvende Expropriation. Jeg kan derhos, naar jeg har sagt, at Expropriation ikke tidligere er kommen til Anvendelse i det Omfang, hvortil denne Lov nu aabner Udgang, dog ikke andet end bemærke, hvad jeg ikke før berørte, at man har Anordninger, som gribe omtrent ligesaa dybt ind i Forhold og Rettigheder, der ere ligesaa hellige som Eiendomsforholdet og Eiendomsrettigheden; f. Ex. Anordningen om Udskiftningen (Hør!), hvorved Brugsrettigheder paa den meest gjennemgribende Maade fastedes om imellem hinanden, for at fremme et vigtigt Formaal. Denne Anordning, troer jeg, greb ligesaa dybt, ja maaskee dybere ind i de vigtigste Forhold end den Lov, hvorom der her er Tale. Jeg kan nævne endnu flere Exempler paa andre mere gjennemgribende Love. Jeg vil saaledes nævne Eiendomsanordningen, jeg vil nævne Lovene om Hovetiet og Pligtarbejdet, som vi have vedtaget — og hvor gjennemgribende var endelig ikke Lovene om Børnepligten? Mange havde i en Række af Aar været aldeles fritagne for at yde Børnepligt, og dog, da Samfundets Vel fordrerede det, kaldte man dem Alle til Fædrelandets Tjeneste, uden